

**TALABALARNING MEHNAT BOZORIGA MOSLASHUVI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR**

TDTrU Sotsiologiya yoʻnalishi 2-bosqich talabasi

Qurbonova Sevara Solijon qizi

Toshpoʻlatova Gulsanam Shahriddin qizi

Dotsent v.b. Nazarova Nilufar Joʻrayevna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada talabalarning zamonaviy mehnat bozoriga moslashuvi jarayonidagi muammolar va mavjud imkoniyatlar tahlil qilingan. Ishda oliy taʼlim tizimining mehnat bozoridagi talablar bilan uygʻunligi, amaliy koʻnikmalarni shakllantirishdagi muammolar, shuningdek, talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvi jarayonidagi psixologik va iqtisodiy omillar koʻrib chiqilgan. Shu bilan birga, mehnat bozoriga samarali integratsiyalashuvi uchun ilgʻor xorijiy tajriba va istiqbolli yoʻnalishlar oʻrganilgan.*

Kalit soʻzlar: *talaba, mehnat bozori, moslashuv, kasbiy tayyorgarlik, bandlik, innovatsion yondashuv, taʼlim sifati, kompetensiyalar, amaliyot, ishga joylashish.*

Zamonaviy davrda mehnat bozori dinamik tarzda rivojlanmoqda. Yangi kasblar paydo boʻlmoqda, mavjud kasblar esa qayta shakllanmoqda. Bunday sharoitda oliy taʼlim muassasalarini bitirayotgan talabalar oʻz kasbiy hayotini boshlash oldidan jiddiy muammolarga duch kelishmoqda. Mehnat bozorining oʻzgaruvchan talablari, ish beruvchilarning yuqori malaka va amaliy koʻnikmalar talab qilishi, tajribasiz yosh mutaxassislar uchun ish topishdagi qiyinchiliklar bu jarayonni murakkablashtirmoqda. Shu nuqtai nazardan, talabalarning mehnat bozoriga moslashuv darajasi, ularga zarur kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, amaliyot va tajriba imkoniyatlarini yaratish kabi masalalar dolzarb hisoblanadi. Mazkur maqolada ushbu masalalar tahlil qilinadi, mavjud muammolar va istiqbolli yechimlar koʻrib chiqiladi.

Bozor munosabatlari tizimida mehnat bozori muhim oʻrinni egallaydi. Mana shu bozorda mehnatga qobiliyatli kishilar va davlat biror bir jamoa va xususiy

tashkilotlarning nomidan ish ko'ruvchilar va ish beruvchilarning manfaati to'qnash keladi. Mehnat bozorida vujudga keladigan munosabatlar yaqqol ifodalangan ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatga ega bo'lib, ular mamlakat aholisi ko'pchiligining muhim ehtiyojlariga daxldor bo'ladi. Mehnat bozori mexanizmi orqali aholining ish bilan bandligi va mehnatga haq to'lash darajalari belgilanadi. Mehnat bozorida ro'y berayotgan jarayonlarning jiddiy oqibati ishsizlik bo'lib, u umuman olganda salbiy hodisa hisoblansa ham, lekin amalda jamiyat hayotining muqarrar natijasidir. Mehnat va aholi ish bilan bandligi sohasida bozor aloqalarini rivojlantirish yangi va o'xshash bo'lmagan yondashishni, mehnat bozori elementlarini o'rganishda muntazamlikni, bozor kategoriyalari va tushunchalarining uslubiy bazasini yangilashni talab etadi. Iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish kelgusida aholini oqilona ish bilan bandligi sohasidagi institutsional tuzilmalar faoliyatlarini jadallashtirish va normativ-huquqiy bazalarini rivojlantirishni talab qiladi. Iqtisodiy taraqqiyot va inson salohiyatini rivojlantirishda aholini ish bilan bandligi muhim omil hisoblanadi. Aholini ish bilan bandligini ta'minlash uning takror ishlab chiqarilishi uchun zarur shartdir.

Bugungi kunda O'zbekistonning oliy ta'lim muassasalarida minglab yoshlar tahsil olmoqda. Ammo ko'plab bitiruvchilar o'qishni tugatgach, darhol ish topishda qiynalishadi. Buning asosiy sabablari quyidagilar:

1. O'quv dasturlarida nazariy bilimlar ustuvor bo'lib, amaliy mashg'ulotlar, real ish tajribasi yetarli darajada tashkil etilmagan.
2. Talabalarning aksariyati qaysi yo'nalishda ishlashi kerakligi, o'z qobiliyatlarini qanday rivojlantirishi bo'yicha yetarli ma'lumotga ega emas.
3. Ba'zi sohalarda yuqori malakali mutaxassislariga ehtiyoj katta bo'lsa-da, boshqa sohalarda ish o'rinlari juda kam. Bu esa ish topishdagi raqobatni oshiradi.
4. Ish beruvchilar ko'pincha tajribali mutaxassislarni afzal ko'radilar, ammo yoshlar o'qish davrida yetarli tajriba orttira olmaydi.

Hozirgi mehnat bozori faqat diplomga emas, balki amaliy ko'nikma, tashabbuskorlik, muammolarni hal qilish qobiliyati, axborot texnologiyalarini bilish va xorijiy tillarni egallagan yosh kadrlarga ehtiyoj sezmoqda. Shuningdek, "yumshoq

ko'nikmalar" (soft skills), jumladan, jamoada ishlash, muloqot, tanqidiy fikrlash, vaqtni boshqarish kabi fazilatlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, oliy ta'lim muassasalari zamonaviy ta'lim standartlariga mos holda yangilanishi, o'quv jarayoni esa mehnat bozoridagi real talablar bilan uyg'unlashtirilishi lozim.

Muammolarni yechish uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish maqsadga muvofiq:

1. **Dual ta'lim tizimini joriy etish** – o'qish bilan birga ishlab tajriba orttirish imkoniyatini yaratadi.
2. **Kasbiy yo'naltirish xizmatlarini kuchaytirish** – talabalarga mehnat bozorining talablari haqida muntazam ma'lumot berish.
3. **Stajirovkalar, amaliyotlar va treninglar sonini oshirish** – talabalarni real ish muhitiga tayyorlash.
4. **Karyera markazlarini rivojlantirish** – OTMlar huzurida tashkil etilgan markazlar orqali bitiruvchilarning bandligini ta'minlash.
5. **Startup va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash** – talabalarni o'z biznesini yo'lga qo'yishga undash.

XULOSA

Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib, talabalarning mehnat bozoriga moslashuvi bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligi ayon bo'ladi. Har bir OTM nafaqat bilim beruvchi muassasa, balki mehnat bozorining ehtiyojlariga javob bera oladigan mutaxassislarini tayyorlovchi markaz sifatida faoliyat yuritishi lozim. O'quv dasturlarini mehnat bozori bilan muvofiqlashtirish, amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvni keng joriy etish, ish beruvchilar bilan hamkorlikni mustahkamlash orqali bu maqsadlarga erishish mumkin. Hozirgi sharoitda talabalarning mehnat bozoriga muvaffaqiyatli moslashuvi ko'p omillarga bog'liq. Jumladan, oliy ta'limda nazariy bilim bilan birga amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, kasbiy yo'naltirish xizmatlarini rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Mehnat bozorining o'zgaruvchan talablari va global raqobat sharoitida yosh mutaxassislar nafaqat o'z sohasida bilimga

ega bo‘lishi, balki moslashuvchanlik, kreativ fikrlash va jamoada ishlash kabi kompetensiyalarni egallashi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.

1. Jo‘raqulov A. Rasulov I. Ijtimoiy iqtisodiyot asoslari. — T.: IQTISOD-MOLIYA, 2020.
2. Nazarova M. Oliy ta’lim va mehnat bozori integratsiyasi: muammo va yechimlar. — “Iqtisodiyot va innovatsiyalar” jurnali, 2022, №2.
3. UNESCO. Youth and skills: Putting education to work. Global Monitoring Report, 2012.
4. OECD. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. — Paris: OECD Publishing, 2023.
5. G‘ulomov S., Po‘latov Q. Zamonaviy mehnat bozori: tahlil va strategiyalar. — T.: Fan va texnologiya, 2021.